

ضربه اقتصادی و استراتژیک

توقف صادرات گاز و برق به عراق ۴۷٪؛ چالش جدید در روابط انرژی

لغو معافیت تحریمی آمریکا در تاریخ ۸ مارس ۲۰۲۵، صادرات گاز و برق ایران به عراق متوقف شد. این اقدام می‌تواند تأثیرات جدی بر تأمین انرژی عراق داشته باشد و روابط دو کشور را تحت تأثیر قرار دهد. عراق که به واردات انرژی از ایران وابسته است، اکنون با چالش‌های جدیدی در تأمین برق خود مواجه خواهد شد.

به گزارش گروه صنعت و تجارت - پایگاه اطلاع رسانی دریا و نفت، سالهاست عراق به گاز و برق ایران وابسته بوده است؛ اما در سال‌های اخیر به دلیل بحران کمبود انرژی در کشور، مراودات تجاری آمریکا و عراق و البته بدهی عراق به ایران، روند صادرات گاز و برق به عراق با چالش‌های متعددی روبه‌رو شد.

با امضای یادداشت ریاست‌جمهوری توسط دونالد ترامپ، رئیس‌جمهوری آمریکا، در فوریه ۲۰۲۵، سیاست فشار حداکثری علیه ایران بار دیگر احیا شد. یکی از مهم‌ترین بخش‌های این تصمیم، لغو معافیت تحریمی عراق برای واردات گاز و برق از ایران بود؛ معافیتی که طی سال‌های گذشته به عراق امکان می‌داد بدون مواجهه با تحریم‌ها، انرژی موردنیاز خود را از ایران تأمین کند.

پایان این معافیت در هشت مارس ۲۰۲۵ اتفاق افتاد. این اقدام چالش‌های بزرگی پیش روی دو کشور قرار می‌دهد. باید دید این چالش‌ها کدام‌اند؟

روند صادرات گاز و برق به عراق

بر اساس توافق مارس ۲۰۲۴، ایران متعهد شد روزانه ۵۰ میلیون مترمکعب گاز به عراق صادر کند؛ قراردادی که حدود شش میلیارد دلار در سال ارزش دارد. علاوه بر این، عراق در ژوئیه ۲۰۲۲ نیز قراردادی پنج‌ساله برای خرید ۴۰۰ مگاوات برق از ایران امضا کرده بود.

اما این قراردادها در عمل با مشکلاتی روبه‌رو شدند. بحران گاز در ایران که به افت فشار و قطعی مکرر صادرات منجر شده، عراق را در معرض کمبود برق قرار داد. در دسامبر ۲۰۲۴، به دلیل کاهش صادرات گاز ایران، ۶۰۰۰ مگاوات از برق عراق از دست رفت و در ماه‌های اخیر این کمبود شدیدتر شده است.

با لغو معافیت تحریمی، پرداخت‌های عراق به ایران پیچیده‌تر می‌شود. در گذشته، تحریم‌های آمریکا موجب شد عراق نتواند بدهی‌های خود را به ایران بپردازد و همین مسئله باعث کاهش یا قطع مکرر صادرات گاز از سوی ایران شد. اکنون، با تشدید فشارهای آمریکا، عراق باید یا منابع جایگزین برای تأمین انرژی بیابد یا ریسک تحریم‌های آمریکا را بپذیرد.

گزینه‌های جایگزین عراق کدام‌اند؟

عراق در سال‌های اخیر تلاش کرده است وابستگی خود به گاز ایران را کاهش دهد. از این رو، چندین پروژه را برای تأمین انرژی از منابع دیگر آغاز کرد.

در اکتبر ۲۰۲۴، عراق توافقی برای واردات ۲۰ میلیون مترمکعب گاز در روز از ترکمنستان امضا کرد. از این رو، ترکمنستان می‌تواند یکی از جایگزین‌های ایران باشد.

موضوع دیگر، خرید ال.ان.جی از قطر است. عراق در حال ساخت یک پایانه ذخیره ال.ان.جی در بندر فاو است که احتمالاً قطر تأمین‌کننده اصلی آن می‌شود. موضوع دیگر، خط لوله گاز قطر-ترکیه است که در سال ۲۰۰۹ متوقف شده بود، اما پس از سقوط رژیم بشار اسد بار دیگر در مرکز توجه قرار گرفت.

طبق برنامه اولیه، خط لوله گاز قطر از مسیر عربستان سعودی و سوریه عبور کرده و به ترکیه می‌رسد تا از آنجا به اروپا منتقل شود. این خط لوله همچنین از نزدیکی مرز عراق عبور می‌کند و گفته می‌شود امکان تأمین گاز نیروگاه‌ها و صنایع این کشور را نیز فراهم می‌کند.

همچنین اتصال عراق به شبکه برق شورای همکاری خلیج فارس می‌تواند وابستگی عراق به ایران را کاهش دهد. این پروژه شامل خط انتقال برق از کویت به بصره است که می‌تواند برق مورد نیاز عراق را فراهم کند.

همچنین قرارداد ۲۷ میلیارد دلاری با شرکت توتال انرژی برای توسعه میادین گازی منعقد شده است. عراق و شرکت توتال انرژی فرانسه، در تیر ماه ۱۴۰۲، یک قرارداد ۲۷ میلیارد دلاری با هدف افزایش تولید نفت و افزایش ظرفیت تولید انرژی این کشور با چهار پروژه نفت، گاز و انرژی‌های تجدیدپذیر امضا کردند.

لازم به ذکر است که این راهکارها به زمان و سرمایه‌گذاری کلان نیاز دارند. در کوتاه‌مدت، عراق همچنان به گاز ایران وابسته است و یافتن جایگزین فوری دشوار است.

صادرات غیررسمی گاز و برق به عراق آغاز می‌شود؟

لغو معافیت تحریمی الزاما به معنای توقف کامل صادرات گاز و برق به عراق نیست. سابقه ایران در دور زدن تحریم‌ها نشان می‌دهد که احتمالا راه‌های جایگزینی برای تداوم صادرات گاز به عراق پیدا می‌شود.

عراق ممکن است از روش‌های مبادله کالا به کالا یا پرداخت دینار عراق برای تسویه بدهی‌های خود استفاده کند. از سوی دیگر، امکان پرداخت غیررسمی و صادرات غیررسمی فراهم می‌شود.

این موضوع در مورد صادرات نفت ایران به چین نیز اتفاق افتاد. به دنبال خروج آمریکا از برجام و کاهش مشتریان نفتی ایران، چین به واردات نفت از ایران از طریق روش‌های غیررسمی مانند استفاده از ناوگان سایه روی آورد. اکنون پالایشگاه‌های کوچک چینی که از مراودات و قوانین بین‌المللی مصون هستند، نفت ایران را از روش‌های مختلفی خریداری می‌کنند.

این موضوع، مشکلات متعددی در روابط ایران و چین به وجود آورد و چین را در معرض تحریم‌های متعدد آمریکا قرار داد. با این حال چین هم مراودات تجاری خود با آمریکا را حفظ کرده است و هم به واردات غیررسمی نفت از ایران ادامه می‌دهد. با توجه به لغو معافیت تحریمی عراق، یکی از احتمال‌های موجود، ادامه روند صادرات گاز ایران به عراق از شیوه‌های غیررسمی است.

همچنین روابط این دو کشور از طریق واسطه‌های منطقه‌ای می‌تواند ادامه یابد؛ طوری که گاز ایران از طریق ترکیه یا عمان به عراق برسد. پیش‌تر نیز بخشی از گاز و برق ایران به‌صورت غیررسمی به عراق منتقل شد.

با این حال، سخت‌گیری آمریکا در اجرای تحریم‌ها می‌تواند فشار بیشتری بر عراق وارد کند. اگر عراق نتواند معافیت جدیدی از آمریکا دریافت کند، ممکن است مجبور به پیدا کردن منابع جایگزین شود.

ایران و عراق؛ پایان یک همکاری استراتژیک؟

از دست دادن بازار انرژی عراق، یک ضربه اقتصادی و استراتژیک برای ایران است. علاوه بر چالش‌های داخلی مانند کمبود گاز و تحریم‌های گسترده، حالا ایران باید برای حفظ جایگاه خود در بازار انرژی منطقه نیز تلاش کند.

عراق اعلام کرده است که تا سال ۲۰۲۸ قصد دارد واردات گاز از ایران را متوقف کند. نخست‌وزیر تاکید کرد که این تصمیم تحت فشار آمریکا اتخاذ نشده است، اما واقعیت این است که تحریم‌های جدید، برنامه‌های عراق را تسریع می‌کند.

از سوی دیگر، اگر عراق موفق شود منابع انرژی جایگزین پیدا کند، وابستگی خود به ایران را کاهش می‌دهد و این موضوع می‌تواند بر موازنه قدرت در منطقه تاثیرگذار باشد. در این شرایط، عراق ممکن است به ترکیه، شورای همکاری خلیج فارس و حتی آمریکا نزدیک‌تر شود و ایران جایگاه خود را بیش از گذشته از دست بدهد.

احتمالا در کوتاه‌مدت، عراق همچنان به گاز ایران نیاز دارد، اما در بلندمدت، تلاش می‌کند وابستگی خود را کاهش دهد. بعید نیست ایران نیز به صادرات غیررسمی روی آورد، اما تشدید فشارهای تحریمی ممکن است این روند را دشوار کند.

این تحولات، مراودات انرژی در منطقه را تغییر می‌دهد. اگر عراق موفق به یافتن جایگزین برای گاز ایران شود، می‌تواند در بلندمدت از وابستگی به ایران بکاهد. اما اگر این تلاش‌ها با شکست مواجه شود، احتمال ادامه تعاملات غیررسمی میان دو کشور وجود دارد.

در نهایت، سرنوشت این معادله به تصمیمات سیاسی عراق، میزان سخت‌گیری ترامپ و انعطاف‌پذیری ایران در برابر تحریم‌ها بستگی دارد. آیا قرار است شرایط به همین منوال ادامه یابد؟